Diplomat i fält och i FN

av Nils Daag

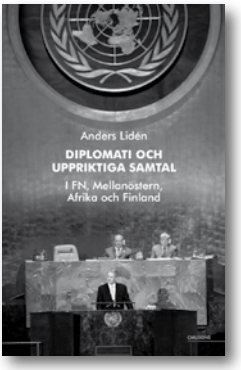

TITEL:
Diplomati och uppriktiga samtal
FÖRFATTARE:
Anders Lidén
FÖRLAG:
Carlsson bokförlag

DIPLOMATER ÄLSKAR ATT skriva. Det fanns en tid då snart sagt varje pensionerad ambassadör kände behov att dela med sig av sina erfarenheter. Klassiska självbiografier skrevs av Gunnar Hägglöf m fl. Så är det inte längre. Förklaringen får nog sökas både i moderna diplomaters självbild och i förlagens bedömning av vad som säljer.

Men Sveriges internationella relationer är viktigare än någonsin. Diskussionerna om vår roll i världen bör inte förbehållas en liten elit. Det är därför med tillfredsställelse man hälsar Ambassadör Anders Lidéns nyutkomna bok. Lidén har nämligen befunnit sig i eller nära centrum för svensk utrikespolitik i nära fyra decennier. På centrala poster som ambassadör i Israel och Helsingfors, polchef och FN-ambassadör har han inte minst följt utvecklingen i Mellanöstern och europeiskt samarbete. Om allt detta skriver han klart och lättfattligt.

Det framgår redan i inledningen att FN är det som Lidén verkligen brinner för. Halva hans yrkesliv har ägnats åt världsorganisationen, varav ett dussin år i New York. Skildringarna av de täta personliga kontakterna med företrädarna för medlemsstaterna bubblar av entusiasm. Detta utan att han på något sätt döljer organisationens fel och brister. Fokuset på FN återspeglas också i hans beundran av Jan Eliasson, de senaste decenniernas mest prominente FN-svensk. Sveriges andra stora utrikespolitiska profil, Carl Bildt, beskrivs däremot som ”kyligt ointresserad” av FN.

Lidéns skildring av världsorganisationens insatser ger många nyttiga inblickar. Det handlar inte minst om olika medlingsförsök, bl a Iran-Irak, Israel/Palestina och Balkan. Vid millennieskiftet fanns en möjlig öppning vad gällde Jerusalem som kunde ha fört vidare mot en mer långtgående uppgörelse. Som bekant var dåvarande statsminsitern Göran Persson engagerad i denna process. Idag är det svårt att se någon som helst rörelse i frågan.

Av särskilt intresse är självfallet Inblickarna i säkerhetsrådets arbete. Efter en framgångsrik valkampanj hade Sverige säte där 1997–98. Lidén är starkt kritisk till de permanenta medlemmarnas självskiva agerande. Utrymmet för de icke permanenta medlemmarna är begränsat. Storbritannien och Frankrike värnar om sin stormaktsroll. Därmed minskar möjligheterna att få EU att agera samlat. På den punkten lär inte mycket ha förändrats. Det vore f ö intressant att så småningom göra en

jämförelse med erfarenheterna av Sveriges nuvarande medlemskap i rådet.

Det finns åtskilligt mer att ta del av, bl a en klarsynt kritik av det svenska biståndets utformning. Bristande kontroll, orealistiskt och fokus på kvantitet snarare än kvalité är några av omdömena.

Från slutposten i Helsingfors blir intrycket att skillnaderna mellan våra bägge länder är större än man skulle tro. Samtidigt utvecklades under denna tid det försvars- och säkerhetspolitiska samarbetet snabbt.

Lidéns memoarer innehåller ett myller av detaljer; alltifrån skildringar av dramatiska skeenden till ett stort antal uppriktiga personporträtt. De sistnämna är ofta mycket roande för den insatte, men man kan möjligen ifrågasätta värdet för utomstående. Personregistret är på tjugo sidor. Och innehåller såväl svenska toppolitiker som internationella fixstjärnor. Eliasson och Bildt har redan nämnts. Porträttet av den nyss avgångne generalsekrerteraren Ban Ki-moon är nyanserat, kritiskt men också förstående. Sex socialdemokratiska toppolitiker får en mening var. Åtskilliga omdömen har en vass udd. Man inser att det blåser på toppen, när meningar bryts. Och att det inte är lätt att ha Anders Lidén som motståndare.

En likhet med forna tiders memoarer är beskrivningen av den egna rollen som central, alldeles oavsett var man för tillfället befinner sig. Lidén säger (om Sveriges Mellanösternpolitik) att han var ”spindeln i nätet”. Detta vittnar ju inte direkt om någon falsk blygsamhet. Men samtidigt synes det på det hela taget korrekt.

Om man jämför Lidéns karriär med en tidigare generation svenska diplomaters framkommer några viktiga skillnader. För det första är det påtagligt hur stor betydelse som ”fältverksamheten” har fått. Detta märks inte minst i Lidéns skildring av åren i Beirut. Diplomatyrket har därmed blivit farligare. Men samtidigt mer spännande och intressant för den inte alltför räddhågsne. Det framgår tydligt att Lidén trivdes med sina marknära uppgifter. Samtidigt lämnade den libanesiska statens sönderfall och de fruktansvärda grymheter som följde ett outplånligt intryck.

Det andra är den enorma informationsmängd som sköljer över tjänstemän och politiker. Att alltid sortera ut det som är relevant är en närmast omöjlig uppgift. På UD finns heller inte mycket utrymme för analys eller strategiskt tänkande. Särskilt efter Sveriges EU-inträde blev arbetet processtyrt och reaktivt, konstaterar Lidén. Detta stämmer, men kräver en tilläggskommentar. Före EU-medlemskapet var vi i bästa fall relativt välorienterade observatörer av den europeiska scenen. Vår blick var inte minst under Palme-åren höjd över närområdet i riktning Vietnam, Sydafrika och Cuba. Nu är vi faktiskt aktörer på ”hemmaplan”, något som också tydligt framgår i Lidéns redovisning

Vi är således med och bestämmer, även om vi inte uppnår allt som vi önskat. Denna multilaterala dominans är ytterligare en skillnad mot förr. Så fokus i utrikespolitiken ligger på det marknära och det mulitilaterala. Våra bilaterala huvudstadskontakter handlar, med några viktiga undantag, mer om handelsfrämjande, konsulärt och bistånd.

UD:s hierarkiska struktur gjorde det långt mellan enskilda tjänstemän och ledningen, konstaterar Liden. Som polchef försökte han utgöra en länk mellan dessa nivåer, vilket inte alltid var lätt. Lidén är bekymrad över att tjänstemännen av omsorg om karriären inte alltid vågar anmäla avvikande uppfattning. Han själv utgör ett gott exempel på att tydliga åsikter inte nödvändigtvis utgör något hinder. Och att detta i själva verket uppskattas av många, om än inte av alla, politiska företrädare.

Ett annat bestående intryck är att UD inte längre har monopol på utrikespolitiken. Skildringarna av kompetensstriderna med statsrådsberedningen och försvarsdepartementet är legio. Ett konkret exempel var konflikten mellan den Israelvänlige statsministern Göran Persson och de Israel-kritiska stämningarna på UD:s Mellanösternavdelning. Och dagens meningsskiljaktigheter mellan utrikes- och försvarsministern om säkerhetspolitiken är inget nytt.

Idag är ett stort antal pensionerade ambassadörer engagerade i debatten om svenskt medlemskap i Nato. Lidén har trots åren som polchef mycket lite att säga om detta. Förklaringen är väl att på den tiden var frågan snarare hur långt man kunde gå med GUSP. Medlemskap i Nato fanns liksom inte på kartan i början av 2000-talet.

Lidén redovisar löpande och kortfattat på ett pedagogiskt sätt svensk politik på en rad områden. Men man skulle gärna sett mer av generella och utvecklade resonemang beträffande framtidens svenska diplomati. De lättillgängliga verk som finns t ex Torsten Örns *Varför diplomati* har några år på nacken. Och mycket har hänt sedan sekelskiftet.

Vilka är prioriteringarna? Var ska vi lägga de krympande anslagen? De politiska partierna tävlar idag om att tillföra nya resurser till Försvaret. Inget motsvarande sker beträffande säkerhetspolitikens andra ben, utrikespolitiken, som ju är vår första försvarslinje. Även universitetn borde engageras. Idag är avståndet mellan den akademiska världen och UD-praktikerna alltför stort

Med sin oräddhet, erfarenhet och akademiska bakgrund skulle Anders Lidén på ett verksamt sätt kunna bidra till att få igång en sådan debatt!

Recensenten är f d ambassadör och ledamot av KKrVA.